

บทความ
การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา
เถรวาท” Buddhist method of children raising founded
In Theravada Buddhist texts.

พระมหาจันทราวุฒิ วชิรเมธี (อรรถโยโค)

ป.ธ.๙, ศศ.บ., พธ.ม.(พุทธศาสนา)

รองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร เจ้าอาวาสวัดตะพานหิน

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ๒. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ๓. เพื่อประยุกต์พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัย พบว่า

๑. การอบรมสั่งสอนหมายถึง การพรัสอนให้ซึมซาบเข้าไปจนติดเป็นนิสัย โดยในสังคมตะวันตกได้มีการจำแนกการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ออกเป็นหลายรูปแบบ เช่น การอบรมสั่งสอนแบบประชาธิปไตย แบบทอดทิ้ง แบบให้ความคุ้มครองมากเกินไป เป็นต้น ในขณะที่สังคมไทยก็ได้รับการจำแนกการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา หลายรูปแบบเช่นกัน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนแบบใช้อำนาจควบคุม แบบดูแลเอาใจใส่ แบบรักตามใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ๒ ประการ คือ ทฤษฎีความผูกพัน ทฤษฎีการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังจริยธรรม สำหรับหลักการอบรมสั่งสอนบุตรธิดานั้น มี ๕ ประการ คือ ให้ความรักความเข้าใจ เป็นตัวอย่างที่ดี มีความเสมอภาค และมีการลงโทษที่เหมาะสม ส่วนวิธีการอบรมสั่งสอนนั้น มี ๖ ประเภท ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ได้แก่ ประเภทรักมาก ประเภทไม่ต้องการลูก ประเภทตามใจมาก ประเภทวิตกกังวลเกินเหตุ ประเภทเจ้าระเบียบ และ ประเภททางสายกลาง

๒. ตามหลักพุทธวิธีที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทเบื้องต้น ผู้ที่จะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตรธิดา ต้องประกอบด้วยองค์คุณ ๔ ประการ คือ ๑) มีคุณสมบัติของผู้สอน ๒) มีลีลาการสอน ๓) มีวิธีการสอน ๔) มีกลวิธีและอุบายประกอบการสอน การศึกษาพุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา มีแหล่งที่มา ๔ แห่ง คือ ๑) พุทธวิธีที่ทรงใช้ในสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ ๒) พุทธวิธีที่ทรงใช้กับพระราหุล ๓) พุทธวิธีของพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล และ ๔) พุทธวิธีของพุทธสาวกหลังสมัยพุทธกาล สรุปได้เป็น ๒ ประเด็น คือ ๑) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ มุ่งเน้นให้บุตรธิดาเป็นผู้มีคุณธรรม ว่าง่ายสอนง่าย มีสิ่งจะมี

เมตตา มีความกตัญญู มีความพร้อมในการดำรงชีวิต ๒) การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพุทธสาวก มุ่งเน้นให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของบิดามารดา มีการใช้รางวัลเป็นแรงจูงใจ เพื่อให้บุตรธิดาสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของการดำเนินชีวิต รู้จักปรับตัวให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การยกตัวอย่างที่ดีเปรียบเทียบกับ และต้องอบรมสั่งสอนในสิ่งที่เป็นไปได้ พร้อมกับกระตุ้นให้มีความกล้าต่อเป้าหมายที่แท้จริง

๓. การประยุกต์พุทธวิธี ๒ ประเภท คือ พุทธวิธีที่พระพุทธองค์ทรงใช้ และพุทธวิธีที่พุทธสาวกใช้ มาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยให้เหมาะสมกับบุตรธิดาแต่ละวัย โดยปรับให้เข้ากับหลักการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสังคมไทย ๕ ประการ ได้ดังนี้ ๑. ใช้หลักการอบรมสั่งสอนธิดาของพระพุทธเจ้าจากชาดต่างๆ ประยุกต์กับหลักการให้ความรัก ความเป็นตัวอย่างที่ดี และความเสมอภาค ๒. ใช้หลักการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพุทธสาวกประยุกต์กับหลักการให้ความเข้าใจ และหลักการลงโทษที่เหมาะสม

นอกจากนี้ ควรนำหลักธรรมจากพุทธวิธีมาอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ใน ๓ ด้าน คือ ก) ด้านการครองเรือน ด้วยหลักธรรม สัจจะ เมตตา กตัญญู กตเวทิตะ และทศ ๖ ข) ด้านการวางตัวในสังคมด้วยหลักกัลยาณมิตรธรรม การวธธรรม อปายนธรรม และการคบมิตร ค) ด้านการบริโภคสื่อเทคโนโลยี ด้วยหลักโยนิโสมนสิการ หลักอัปมาทธรรม และหลักสมชีวิตา เป็นต้น

ABSTRACT

A study on Buddhist method of children raising founded In Theravada Buddhist texts. had three objectives: (1) to study the theory of teaching the children, (2) to study the Buddhist ways for teaching the children, and (3) to apply the Buddhist ways for teaching the children in the Thai society. The findings of the study, it was found that

(1) Teaching means exhorting to realize into a habit. In the Western societies, there were many forms to teach children such as a democratic, an abandoned, a too protective form etc. Meanwhile, the Eastern societies, there were many forms to teach children: the use of power control, the taking care, and the indulgent love etc. Moreover, there were two main theories taught the children: the engagement theory and the teaching and ethical cultivation theory. Teaching the children had five principles: giving the love, understanding, being a good model, being equal, and punishing appropriately. Besides, the methods of teaching had six types depending on the family environment: over love, displeasing children, too indulgent, too anxious, ceremonious and middle way.

(2) According to the Buddhist ways found in the Theravada Buddhist texts, the person who taught the children must include four elements; 1) the qualifications, 2) the teaching styles, 3) the teaching methods and 4) the teaching strategies. The Buddhist ways for teaching the children originated from 4 sources consisting of 1) the Buddhist way that the Buddha applied in the period of the Bodhisattva, 2) the Buddhist way that the Buddha applied with Rahula, 3) the Buddhist way of the disciples in the Buddhist time, and 4) the Buddhist way of the disciples after the Buddhist time. These could be summarized into two points: 1) the Buddha's teaching the children in varied educate the sons and daughters of the Buddha in various Jatakas focusing on the children as the moral tractable, trustworthy, benevolent, gratitude, ready people in living, and 2) the Buddhist disciples' teaching the children focusing on following the wish of their parents, the reward so that children knew the heart of life and adapted to accept the social change, the good examples for the comparison and teaching what is possible and responding to the real target.

(3) An application of Buddhist ways for teaching children in the Thai society now should use two Buddhist ways: the Buddhist way that the Buddha applied and the Buddhist way that the Buddhist disciples applied by adapting for five principles of teaching the children in the Thai society consisting of 1) the application of the principle of the Buddha's teaching the children in various Jatakas and the principle of love-giving, good model, and equality, and 2)) the application of the principle of the Buddhist disciples' teaching the children and the principle of understanding and suitable punishment.

Besides, It should apply the Dhamma principles in the Buddhist ways for teaching the children in three aspects: for the marriage, it should apply the principle of the truth (Sacca), loving-kindness (Metta), gratitude (Katannukatavedi), and six directions (Disa), for the behavior in the society, it should apply the principle of the qualities of a good friend (Kalyanamitta-dhamma), the respect (Garava-dhamma), the humility (Apacayana-dhamma), and having the good friend, and for the consumption of technology media, it should apply the principle of the analytical thinking (Yonisomanasikara), the heedfulness (Appamada-dhamma), and the balanced livelihood (Samajivita).

บทความ

การวิจัยเรื่อง **พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท** มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสังคมไทยปัจจุบัน (๒) เพื่อศึกษาพุทธวิธีการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา (๓) เพื่อประยุกต์พุทธวิธีในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งนี้ ได้ทำการสำรวจเอกสารศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Resource) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา และได้สำรวจเอกสาร และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Resource) พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อเก็บรวบรวมและจัดลำดับข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาวิเคราะห์หรืออธิบายความและแสดงผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจน ซึ่งสังเคราะห์เข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และรูปแบบทางสังคมไทย และสังคมตะวันตก แล้วนำมาสร้างเป็นรูปแบบการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา โดยยึดหลักการอบรมสั่งสอนใน ๒ ด้าน คือ ด้านปัจเจก และด้านสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาใน ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการแก้ปัญหาครอบครัวหรือการครองเรือน (๒) ด้านการแก้ปัญหาสังคม และ (๓) ด้านการใช้เทคโนโลยี โดยอธิบายผ่านชาดกในคัมภีร์พุทธศาสนาใน ๔ ยุค คือ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในสมัยเป็นพระโพธิสัตว์ การอบรมสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อพระราหุลในชาดกต่าง ๆ การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาของพุทธสาวก และการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาหลังสมัยพุทธกาล แล้วนำพุทธวิธีในการสอนมาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

(๑) ด้านการแก้ปัญหาครอบครัวหรือการครองเรือน

ในสุวรรณสามชาดก^๑ เป็นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่สุวรรณสามกุมารได้รับจากบิดามารดา และปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยความเคร่งครัด พร้อมกับได้รับผลตอบแทนจากการปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยดี ๒ ประเด็น คือ (๑) การอบรมสั่งสอนในเชิงปัจเจก เช่น การอบรมสั่งสอนเรื่องกรรม และสัจจะ (๒) การอบรมสั่งสอนในเชิงสังคม เช่น การอบรมสั่งสอนให้บุตรมีสัจจะ มีจิตประกอบด้วยเมตตา และมีความกตัญญู ดังนั้น เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอนในสุวรรณสามชาดก จะพบว่า เป็นการสอนแบบการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีของบิดามารดา ทำให้สุวรรณสามกุมารเป็นคนดีตามไปด้วย และได้ชื่อว่าเป็นอภิชาตบุตรของบิดามารดา เพราะดูแลบิดามารดาทุกอย่าง และได้ทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีของบิดามารดา สมควรที่เด็กในยุคปัจจุบันควรถือเอาเป็นแบบอย่างจนสามารถทำให้ครอบครัวประสบผลสำเร็จและสังคมดีตามไปด้วย

ทีฆิติโกศลชาดก^๒ เป็นการอบรมสั่งสอนเพื่อให้บุตรธิดาละความพยาบาทในอดีต เล็งเห็นประโยชน์ของบุตรธิดาในอนาคต โดยยึดหลักธรรมว่าด้วยการให้ละความโกรธ ละความพยาบาท ละความถือตนแบ่งชนชั้น และให้นับถือผู้อื่นเป็นเสมือนญาติของตน มีความอดทน และมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรม ดังนั้น เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่า เป็นการอบรมสั่ง

^๑ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๗/๑๖๔, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒ - ๒๑๓.

^๒ ขุ.ชา.(ไทย) ๓/๘๕๑

สอนแบบการใช้ลีลา ด้านสันตสนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจุมมือไปดูเห็นกับตา เมื่อปฏิบัติตามลักษณะนี้ ความสงบสุขทั้งในการครองตน ครองเรือน และการปกครองสังคม ย่อมนำมาซึ่งสงบสุขและความเจริญ

ติปัลลัตถมิกชาดก^๓ เป็นการอบรมสั่งสอนในด้านการแก้ปัญหาการครองเรือนและการแก้ปัญหาสังคม โดยอาศัยปัญญาจากการเรียนรู้ ความขยัน จะทำให้สามารถพ้นภัยที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่าเป็นการอบรมสั่งสอนแบบเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมยจากตัวอย่างทั้งที่เป็นบุคคล ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งนี้ จะทำให้บุคคล ครอบครัว และสังคมนั้น ๆ เกิดความสงบสุขได้เป็นอย่างดี

เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี^๔ เป็นการอบรมสั่งสอนมุ่งเน้นเพื่อแก้ปัญหาการครองเรือน และการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี มุ่งไปที่ความประสงค์ของบิดามารดา และความพร้อมในการดำรงชีวิตของบุตรธิดา โดยใช้รางวัลเป็นแรงจูงใจ เพื่อลด ละ เลิก การใช้เครื่องเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม ให้ปราศจากความโลภ เพื่อให้บุตรธิดาสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการสอน จะพบว่าเป็นการอบรมสั่งสอนแบบการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา โดยใช้หลักการคือ การไม่ตำหนิ แต่เข้าใจ และการสร้างแรงจูงใจ พร้อมกับอธิบายให้เห็นถึงคุณและโทษของเทคโนโลยี

เรื่องธัญญชัยเศรษฐี^๕ เป็นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาเพื่อป้องกันปัญหาครอบครัว และปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นมา โดยใช้หลักการปรับตัวให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคม ไม่ให้ทำตัวเย่อหยิ่งเกินคนอื่น ใช้ความดีของตนในการสร้างมิตร และอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อื่นตลอดถึงการมีมารยาทในทางสังคม ดังนั้น เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่าเป็นการอบรมสั่งสอนแบบสมათปนา คือ จูงใจให้เห็นจริงด้วยการชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ โดยใช้หลักธรรมคือความอ่อนน้อมถ่อมตนในการเข้าสู่สังคมหรือสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งความอ่อนน้อมถ่อมตนจะเป็นแนวทางให้สามารถไปสู่ความสงบสุขของครอบครัว ตลอดจนสังคมได้

(๒) ด้านการแก้ปัญหาสังคม

หลิหทาราชาดก^๖ เป็นการอบรมสั่งสอนเพื่อให้บุตรธิดาป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม โดยมุ่งไปที่ความประสงค์ของบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนบุตรธิดา และความพร้อมในการดำรงชีวิตของบุตรธิดา ที่สามารถจะรับเอาคำสั่งสอนของบิดามารดาเพื่ออยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข และสั่งสอนบุตรธิดาให้มีสติปัญญาในการสมาคมกับคน ซึ่งจะนำทั้งความเสื่อมและความเจริญมาให้ ดังนั้น เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่าเป็นการอบรมสั่งสอนแบบสันตสนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจุมมือไปดูเห็นกับตา โดยใช้หลักธรรมคือความ

^๓ ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๖๑.

^๔ ขุ.ททก. อ. ๑/๑๕๔-๑๕๖; อง.อ. ๑/๔๑๔-๔๑๕

^๕ ขุ.ธ. (ไทย), พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๓ / ๘๘-๑๐๐.

^๖ ขุ.ช. (ไทย) ๒๗ - ๑๙/ ๒๕๑-๔๖๒.

อ่อนน้อมถ่อมตน อวดทน ประพฤติกายสุจริต มีจิตมั่นคง และไม่คบคนพาล จะทำให้ทั้งตนและสังคม มีความเป็นปกติสุขได้

เรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช^๗ เป็นการอบรมสั่งสอนบุตรธิดาในเรื่องการแก้ไขปัญหา การครองเรือน โดยใช้หลักธรรมคือความอ่อนน้อมต่อสังคม กล่าวคือความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย โดยที่ บิดามารดาต้องเชื่อมั่นในสิ่งนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ พร้อมกับมีตัวอย่างที่ดีเปรียบเทียบ เมื่อประยุกต์ พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่า เป็นการอบรมสั่งสอนแบบการเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำ อุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยใช้ หลักธรรมคือความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นการสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขได้

(๓) ด้านการใช้เทคโนโลยี

พระเวสสันดรชาดก^๘ เป็นการอบรมสั่งสอนเพื่อมุ่งเน้นการปัญหาสังคม และการ แก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี โดยที่พระเวสสันดรทำตนให้เป็นแบบอย่างในการเสียสละ เพื่อให้ พระโอรสและพระธิดาได้เห็นผลจากเรื่องนี้ จะทำให้บุตรธิดาเป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแต่ประโยชน์ ส่วนร่วม เห็นถึงประโยชน์ของคนโดยส่วนมากเป็นใหญ่ โดยเสียสละความสุขของตน ตามที่พระ เวสสันดร^๙ กระทำให้เป็นแบบอย่างจึงเป็นการสั่งสอนที่มีคุณค่ายิ่ง เหมาะที่คนระดับผู้นำจะพึง นำไปใช้เป็นแบบอย่าง เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่าเป็นการอบรมสั่งสอนแบบการ เปรียบเทียบกับข้ออุปมา โดยใช้หลักการคือเปรียบเหมือนการใช้ตนเป็นสื่อ(เทคโนโลยี) ในการ อบรมสั่งสอนบุตรธิดาโดยมีหลักการอบรมสั่งสอนในด้านการบริจาคน ด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ บุตรธิดา ด้านความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

พระราหูโลวาทชาดก^{๑๐} เป็นการอบรมสั่งสอนในด้านการใช้อุปกรณ์คือน้ำ(เทคโนโลยี) เป็นสื่อ เพื่อให้บุตรธิดาสามารถมองเทคโนโลยีใน ๒ ด้าน คือ ทั้งด้านดีและไม่ดี แล้วให้เลือกใช้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับตน เพราะฉะนั้น เมื่อประยุกต์พุทธวิธีการอบรมสั่งสอน จะพบว่าเป็นการ อบรมสั่งสอนแบบการเปรียบเทียบกับข้ออุปมาซึ่งสะดวกกว่าและให้ความเข้าใจชัดเจนยิ่งกว่า ตาม ยุคสมัยนั้นโดยมีหลักการอบรมสั่งสอน ๒ ข้อ คือไม่ประพฤติดุจจริต และประพฤติดุจสุจริต

สรุปว่า การอบรมสั่งสอนบุตรธิดา อย่างถูกต้องตามหลักธรรม และจารีตประเพณี ย่อมได้รับประโยชน์หลายประการ กล่าวคือ ได้รับความสุขกาย สบายใจ ในเมื่อบุตรธิดาเป็นคนดี ของบิดามารดา เป็นหลานที่ดีของปู่ ย่า ตา ยาย เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เป็นศาสนิกชนที่ดี ของพระศาสนาแล้ว ความดีของบุตรธิดา ย่อมเกิดจากพฤติกรรมที่บิดามารดาเป็นผู้ถ่ายทอดให้ เมื่อ

^๗ ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑ /๖๐-๑๐๐

^๘ พระมหาบุญทัน อานนโท, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดกศึกษาเฉพาะกรณีทานบารมี , วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๐).

^๙ ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘ ,๒๐ ภาค ๒ / ๒๔๘ – ๓๑๘.

^{๑๐} ม.ม. (ไทย) .๑๓/๑๑๑ - ๑๑๖.

บุตรธิดาเจริญเติบโตขึ้น มีความรู้ มีงานทำ มีฐานะทางครอบครัวที่มั่นคงแล้ว ย่อมระลึกถึงอุปการคุณที่ตนเองได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาและหันมาทำนุบำรุง เลี้ยงดูบิดามารดา ทั้งในยามปกติ ยามเจ็บป่วยและวัยชรา ด้วยหลักกตัญญูกตเวทิตาธรรม เมื่อสมาชิกในครอบครัว คือ บิดามารดาบุตรธิดา ได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ดีแล้ว นอกจากจะได้รับความสุข ความเจริญ ที่เรียกว่าประโยชน์ในปัจจุบันแล้ว ยังจะได้รับประโยชน์ในภายภาคหน้า กล่าวคือ สுகติโลกสวรรค์ อีกต่อไปด้วย การอบรมสั่งสอน หรือ การเลี้ยงดูบุตรธิดาและการสงเคราะห์บุตรธิดา ที่บิดามารดาทำด้วยดีและถูกต้อง ตรงตามหลักธรรม จาริตประเพณี อย่างสมบูรณ์แล้วนั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า “เป็นอุตมมงคล” ทั้งยังจะเป็นกุศลเหตุ กุศลปัจจัย ให้ก้าวขึ้นไปสู่ประโยชน์อันสูงสุดคือนิพพาน ได้อีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

๑. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๗/๑๖๔, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒ - ๒๑๓.
๒. พุ.ชา (ไทย) ๓/๘๕๑.
๓. พุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๕/๒๖๑.
๔. พุททก. อ. ๑/๑๕๔-๑๕๖; อัง.อ. ๑/๔๑๔-๔๑๕
๕. พุ.ธ.(ไทย), พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๓ /๘๘-๑๐๐.
๖. พุ.ช.(ไทย) ๒๗ -๑๙/ ๒๕๑-๔๖๒.
๗. ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ภาค ๑ /๖๐-๑๐๐
๘. พระมหาบุญทัน อานนโธ, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดกศึกษาเฉพาะกรณีทานบารมี, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).
๙. พุ.ชา. (ไทย) ๒๘ ,๒๐ ภาค ๒ / ๒๔๘ - ๓๑๘.
- ๑๐.ม.ม. (ไทย) .๑๓/๑๑๑ - ๑๑๖.